

מראי מקומות- סנהדרין ס"א

עבודה לע"ז, ומה דנאסר הבהמה אינו משום דעשה מעשה ע"ז, אלא משום דהקצה הבהמה לע"ז, וכמו דעשה מעשה כל שהוא להקצות הבהמה לע"ז אוסרה בהנאה, אף דאינו חייב מיתה, שהרי עדיין לא הקריבה לע"ז ממש. אבל ר' אחא ברי' דר' איקא ס"ל שהוא מעשה ממש, ולכן שפיר ס"ל דאפי' לפי ר"ל, אף אם מאיזה טעם שהוא אין הבהמה נאסרה, מ"מ עדיין מעשה ע"ז הוא לחייבו קטלא, וכמו העובד להר.

(ד) **עד כאן לא קא שרי ר"ל אלא בהמה, אבל גברא בר קטלא הוא, מידי דהוה אמשתחוה להר, וכו'.** הק' הגרי"ז (בחי' לזבחים, י. ד"ה ובסנהדרין), מהו הדמיון, דשם מה שלא נאסר ההר, היינו משום דמחוברין אינן נאסרין בתקרובת, אבל אין חסר כלום מצד מעשה העבודה, ולכן שפיר הוי העובדה בסייף. אבל בנדון דר"ל, הרי מה שלא נאסרת הבהמה הוא מפאת שלא עשה בה עבודה שלימה לע"ז, ומשום דחשב לעבודה אחרת שלא עשאה. ואם כן, דחסר הוא מצד עצם המעשה, ומשום הכי אין הבהמה נאסרת, למה גברא חייב מיתה. וצידד להוכיח ע"פ מש"כ רש"י בחולין (מ.) לחלק בין הר לבעלי חיים, דהעובד להר לא מיקרי ההר ע"ז כלל, ולכן גם מה שמקריבים להם אינם נאסרים, משא"כ בעלי חיים, דכל זמן שהם בחיים אינם נאסרים, אולם המקריב להם הוי תקרובת ע"ז ואסור. ופי' דחזינן מזה דמה דאין ההר נאסר, אינו רק משום גזו"כ דאין ההר נאסר, אלא משום דחסר בעצם המעשה עבודה, וכלפי איסור הנאה, אי"ז מעשה איסור לע"ז בכלל. ואם עכ"ז דינו בסייף, חזינן דיכולין להתחלק, דאע"פ דלגבי דבר הנאסר מיחסר כאן עיקר העבודה של ע"ז, מ"מ לגבי גברא העובד נחשב למעשה של ע"ז. ואמרי' דעיקר מעשה שלו נתחלק, כלפי האיסור, אי"ז נחשב מעשה ע"ז, משא"כ כלפי הגברא זה נחשב למעשה ע"ז גמורה, ולכן שפיר חייב הגברא קטילא.

(א) **ר' יוחנן אמר אסורה ור"ל אמר מותרת- ע' בקרן אורה בזבחים (י.)** שהביא מה שהגמ' כאן בהמשך צידד דאולי ר"ל מודה דחייב מיתה, וגם אולי ר' יוחנן דאוסר מודה דפטור ממיתה. ובביאור הצדדים, כ' הקר"א דלהצד דחייב מיתה ס"ל להגמ' דכששוחט ע"מ לזרוק לע"ז, הו"ל כאילו שוחט לע"ז, ונהי דלא הוי ממש כשוחט לע"ז, ולכן אינו אוסר הבהמה, מ"מ נחשב כמעשה ע"ז, ולכן חייב מיתה. אבל הצד אחר של הגמ' ס"ל דאף דר' יוחנן ס"ל דאוסר הבהמה, זהו משום דאף דלא זרק, מ"מ למדין מפיגול דלענין איסור הו"ל כאילו זרק במחשבה פסולה, אבל מ"מ אינו חייב מיתה, דסכ"ס לא עשה המעשה לע"ז כלל, שהרי השחיטה לא הי' מעשה לע"ז (ובאמת זהו חקירת האחרונים בכלל בדין מחשבין מעבודה לעבודה, האם הוא מעשה פסלות בעבודה הראשונה, או כאילו נעשה העבודה השני' בפסול, ולפי הקר"א יצא שזהו נדון בגמ' כאן, ואכמ"ל בזה).

(ב) **וריש לקיש אמר מותרת- כ' תוס',** דהיינו דמותרת בהנאה, אבל עכ"ז אסורה באכילה, שהרי משעת שחיטה לע"ז נעשה מומר לעבודת כוכבים, וממילא אסור לאכול משחיטתו. ועוד תי', דבאמת אפי' באכילה שרי, כיון דלא הי' מומר מעיקרא ובשחיטה זו הוא דנעשה מומר. וע"ע בתוס' בחולין (יד. ד"ה השוחט) שהביא ג"כ בשם רש"י דמותר לאכול משחיטתו, ופי' תוס' שם דמשום פעם אחת לא חשיב מומר.

(ג) **עד כאן לא קא אסר ר' יוחנן אלא בהמה, אבל גברא לא בר קטלא הוא- הק' הברכת שמואל** (בסי' תקרובת עכו"ם בסוף ח"א, ד"ה וראי'), בשלמא סברת ר"ל מובן, דכמו דמשתחוה להר הוי הגברא בר קטלא אף דההר מותר, ה"ה כאן י"ל דהבהמה מותרת אף דהגברא בר קטלא. אבל סברת ר' יוחנן צ"ע, אם הבהמה אסורה בהנאה, א"כ ע"כ דנחשב דעשה בה מעשה עבודה זרה, וא"כ למה לא יהי' חייב מיתה. ותי' ע"פ מש"כ שם דשחיטה ע"מ לזרוק לע"ז אינה עצמה מעשה

אינו יכול לחייבו, דאי"ז נחשב עבודה, ולכן אי"ז נחשב קבלה.

(ח) לעולם אינו חייב עד שיאמר אעבוד, וכו'- פרש"י, דמשעה שהסיתוהו ונתרצה חייב מיתה. ומבואר מדברי רש"י דמיירי בחיוב דניסת. אולם רש"י לקמן בדף סז. כ' דמיירי בחיוב דמסית, דאין המסית חייב עד שיאמר הניסת אלך ואעבוד. וע' במהרש"א שם דמשמע דכוונתו ליישב דבאמת מיירי בחיוב דמסית, כדברי רש"י שם, אלא דכאן מפרש דמיירי המשנה בניסת מפי אחרים, והיינו דכיון דניסת חייב ע"י לשונות אלו, ממילא גם המסית חייב על ידם.

(ט) ומר סבר מסית לעצמו לא שמעי לי- פרש"י, שהרי הוא אדם כמותם, ואפי' הניסתים לשאר עכו"ם אין ניסתין לעבוד אדם. וכ' הרש"ש דמשמע מדבריו דאפי' אם מסיתו לעבוד אדם אחר לא שמעי לי, ולא דוקא אם מסית לעצמו. אבל כ' דמהרמב"ם משמע שהוא דוקא אם מסיתו לעצמו, אבל לאדם אחר שפיר הוי הסתה, וכ' דכן משמע לשון הגמ', והחילוק בינו ובין אחר פשוט.

(י) ומר סבר מסית לעצמו לא שמעי לי- הק' תוס', ומה בכך, ליחייב כשאר מסית, דמחייב בדבורא כשמכמינין לו עדים ואמרו האין נניח אלקים חיים וכו'. ותי' (א) דמה דאמרי' דחייב משום הסתה בעלמא, זהו רק בהסתה דשייך שישמעו לו, אבל מסית לעצמו לא חשיב מסית כ"כ, משום דלא שמעי לי. (ב) דסוגיא דכאן מיירי בניסת, ואה"נ, המסית חייב בכל אופן. וע"ע ביד רמ"ה דכ' לחלק בין מסית לאחרים ובין מסית לעצמו, דבמסית לאחרים, חייב אפי' אם לא שמעי לי, דחייש קרא דלא לטעו בתרי'. אבל במסית לעצמו, דלא שמעי לי, אינו חייב אלא כ' שמעי לי. ומה שר"מ מחייבו במסית לעצמו בשמעי לי' ואומר אין, פי' היד רמ"ה דהיינו משום דס"ל דילפי' מקרא דלא תעשה לך פסל, דאם אומרים אין הו"ל כמאן דפלחו לי', ולכן חייב המסית בכה"ג, דעשה עצמו פסל. ור' יהודה סבר דה"אין" שלהם אינו כלום, דודאי לא עבדי לי'.

(ה) אבל גברא בר קטלא הוא- הק' תוס' בחולין (לט.), איך חייב מיתה, הא דלמא מימלך ולא זריק דם לע"ז, ותי' דודאי לא מימלך. וע' בחי' הגרי"ז בזבחים (סוף י.), דביאר דאין כוונת תוס' להק' דאם מימלך אינו חייב מיתה, משום דהחיוב מיתה הוא על השחיטה, אלא מחמת רצונו לזרוק הדם לע"ז הוא חייב מיתה, וא"כ מה לי אם מימלך ולא זריק, הא אי"ז המחייב כלל. וביאר דכוונת תוס' הוא דכיון דודאי לא מימלך, הרי מחשבתו לע"ז הוא מחשבה גמורה, משא"כ אם יהי' ספק דאולי מימליך, אז יהי' שייך לומר דאי"ז מחשבה גמורה לע"ז בכלל.

(ו) התם בזבוח להכעיס- פרש"י, ואינו מתכוין לקבלו עליו באלוה, ואשמעינן קרא דעובר בלאו. וע' בחי' הר"ן דהבין דכוונת רש"י הוא דבא העובר להכעיס להע"ז, ולא לעובדו ולכבדו. אלא דהק' ע"ז, דא"כ מה שייך לומר דאינו מקבלו עליו באלוה, אם אינו מקבלו, מה שייך להכעיסו או לכבדו, הרי אינו כלום. ומשמע מפירוש החי' הר"ן שהוא פי' דבאמת מקבלו עליו לאלוה, אלא דגם עושה כן להכעיס. וע"ע בר' יונה שהביא ב' פירושים בהא דלהכעיס, הביא שאינו מקבלו לאלוה, אלא שעשה כן להכעיס לד'. וכ' דלפ"ז אינו חייב מיתה, דאינו מסתבר לחייבו אם עושה כן להכעיס. וכ' דגם משמע דלא ס"ל כאביי דאין צריכין לקבלו עלי' באלוה, אלא ס"ל דשפיר צריך לקבל עלי' לאלוה כדי להתחייב מיתה. ועוד פי' דלהכעיס היינו להכעיס הע"ז, כשעובד הע"ז בעבודה שאין דרכה בכך, ומשמע בפי' זה דשפיר חייב מיתה, וכמש"כ בחי' הר"ן.

(ז) א"ל באומר אני מקבלו עלי אלא בעבודה- חקר החזון איש (חור"מ כ"ד, א'), מהו אם קיבל על עצמו לעשות עבודה שאינו כדרכה, האם גם בכה"ג מהני קבלתו לחייבו, הרי אף דהעבודה עצמה לא מחייבו, מ"מ כיון שהאמירה עצמו המחייב, א"כ י"ל דאפי' אם מקבל עליו לעובדה שלא כדרכה נמי, דהא סכ"ס קבלו ע"י מעשה, ולא אמירה בעלמא. וכ' דז"א, דכיון דכל קבלתו הוא לעובדה באופן שלא יהי' חייב מיתה, א"כ קבלתו ג"כ

ע"ז, ופטור. וע' בריטב"א בשבת (עב:; ד"ה כסבור), שכ' "ונראין דבריו (שכן כ' רש"י שם ג"כ) שאין לחייב מיתה ולא קרבן אלא במי שעבד או שהשתחוה לע"ז, וזה לא השתחוה אלא לשמים, אבל לכתחלה הרי זה בכלל יהרג ולא יעבור, שאם אנסוהו להשתחוות לע"ז או לעבדה, אינו יכול לומר אעשה כן ויהא לבי מסור לשמים, דא"כ לא משכחת בע"ז יהרג ולא יעבור, אלא ודאי שאני, שלא אמרה תורה שיהרג מפני שיש במעשה ע"ז ממש אלא מפני קדוש השם להוציא מדעת הבאים להעבירו, ואזהרתי מונקדשתי בתוך בני ישראל".

יא) **רבא אמר פטור- הק' תוס'**, והא קיי"ל דע"ז הוי יהרג ואל יעבור, וא"כ איך אמרי' דאם עשה כן מחמת יראה פטור. ותי' דאע"פ שמחוייב למסור נפשו, אם אינו עושה כן פטור. ותמה **רעק"א**, הא במקום אונס אף לאביי פטור בדיעבד, כדאי' בע"ז (נד). דאונס רחמנא פטרי' אפי' במקום דהדין הוא דיהרג ואל יעבר. אע"כ דכאן לא מיירי מיראת מיתה, אלא מיראה סתם, וא"כ אינו נחשב אונס. אבל א"כ הקו' להיפוך, למה ס"ל לרבא דפטור, הרי ודאי עבר, ולמה אינו חייב, והניח בצע"ג. **וע' בחי' הר"ן** שהביא קו' זו מהרמב"ן, והביא דפי' הרמב"ן וגם הרמב"ם דמיראה ומאהבה דכאן אינו יראת מות, אלא שלא יזיקנו בממון. וע"ע בר' יונה שפי' דעובד משום אהבה ויראה היינו שאינו מקבלו לאלוה ויודע שאינו אלוה, אלא שעושה כן לאהבת ויראת אדם (וכמו דמשמע **מרש"י** כאן). ולפ"ז מובן למה יהי' פטור, כיון דלא מקבלו לאלוה, ולכאור' שי' אביי עדיין צ"ע, אם אינו מקבלו לאלוה, למה חייב, וצ"ע. **וע"ע** מש"כ החי' הר"ן בשם הרמב"ם, שפי' דמיראה היינו שירא שמא תריע לו כמו שמדמים עובדיה, אבל אינו מקבל עליו לאלוה. ותמה עליו החי' הר"ן, הרי זה לא גרע ממקטר לשד דקיי"ל דחייב מיתה, אע"ג דבפשטות לא מקבלה עליה לאלוה.

יב) **יכול אפי' נעבד כהמן- פי' החי' הר"ן**, דכיון דהותר השתחואה לאדם דרך כבוד, ה"א דמותר להשתחוות לאדם, קמ"ל דזהו רק לכבוד, אבל אם הוא השתחוות של אלהות, אע"פ שאינו עושהו אלוה ממש, אסורה היא [ואולי כוונתו לומר דרך זה ה"א דמותר, דודאי אם עושהו לאלוה ממש אין ה"א דיהי' מותר להשתחוות לו, ויש לעי' בזה]. ובהמשך כ' דלמדנו מכאן דהקדשים של הכותים וגם המשוגע של הישמעאלים, אע"פ שאין טועין אחריהם לעשותן אלהות, הואיל ומשתחוים לפניהם השתחואה של אלהות, דין ע"ז יש להם לכל דבר.

יג) **היכי דמי, אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו, הרי לבו לשמים- והוסיף רש"י** דאפי' אם הוא יודע דבית ע"ז הוא, וכוונתו להשתחוות לשמים, מ"מ אי"ז חשיב דעביד